

Szólt felkérésünk (egy része) így: „...írna jobbára egy (akár szépen bővített) mondatot Bertha Zoltánról?” Látható, a hatvanéves mesterről: az emberről s munkásságáról egy mondatban kivált kemény dió volt summázni. Köszönjük a válaszokat. Isten éltesen, Zoli, munkában, épségben! (A szerkesztőség)

Elek Tibor

Bertha Zoltán ismeretei a Kárpát-medence magyar irodalmáról csak kevesekéhez mérhető, elkötelezettsége a nemzet egykori és mai sorskérdései iránt a legnagyobb magyar irodalomárookra emlékeztető, szorgalma, munkabírása példamutató, kritikákban, tanulmányokban, monográfiákban megmutatkozó irodalomtörténeti teljesítménye mindenkit főhajtásra készítő, de mindettől függetlenül éltesse az Isten sokáig jó egészségben!

Füzi László

Bertha Zoltánt régóta ismerem, egyetemisták voltunk, majd hogyan induló egyetemisták, talán másodévesek, amikor Cs. Varga István az egri főiskola tanáraként fiataloknak szervezett tanácskozást Németh Lászlóról. Ott, Egerben találkoztam először a „debreceniekkel” – Görömbei Andrással és tanítványaival, köztük Bertha Zoltánnal.

Bertha Zolit a közös indulás és közös témaválasztás okán azóta is nem létező nemzedékünk tagjának tekintem, s így figyelem mindazt, amit tesz.

Azt, hogy az a nemzedék, amelyikhez tartozhattunk volna, miért nem jött létre, s hogy ennek ellenére mi a közös abban, amit a mi évjártatunkhoz tartozók szétszórtan létrehozta az elmúlt évtizedekben, külön elemzés tárgya lehetne.

Erre az elemzésre most kísérletet sem tehetek, ehelyett további munkás éveket kívánok Bertha Zoltánnak.

Hegedűs Imre János

Otthon, Erdélyben, a nyolcvanas évek elején semmiképpen sem puha diktatúra fojtogatott minket (jól fogott volna nekünk egy puha diktatúra!), azt tapasztaltuk meg életünk minden percében, életünk minden színterén, munkahelyen, utcán, színházban, hálószobában, hogy a hatalom nemcsak az ököl erejével csap le ránk, hanem paranoiás gyönyörűséggel kéjeleg milliók szenvedésében.

Állam- és pártellenes cselekedet volt minden szó, minden gondolat, amely nem a conducator s annak félanalfabéta feleségét emelte a magasba, s bűn volt, jóvátehetetlen véték volt – magyarnak lenni. Először egy színpadi előadás műsorfüzetében jelent meg nyomtatásban Sütő András bátor mondata, az tudniillik, hogy nyelvünkben, kultúránkban mi a magyar nemzethez tartozunk.

És akkor túloldalról is jelet kaptunk, parányi jelet, pislogó mécses, megjelent Bertha Zoltán és Görömbei András irodalomtörténeti összefoglalója és bibliográfiája:

A hetvenes évek romániai magyar irodalma

A romániai magyar irodalom válogatott bibliográfiája 1971–1980

Két, majdhogynem füzet vékonyságú kötet, pirosas-barna színű, szemünk retinájáról soha el nem tűnő, tudatunkban nem halványuló kiadvány. Minden valamirevaló erdélyi magyar értelmiségi könyvtárában megvan ma is.

Akkor éreztük meg, hogy egy könyv, egy becsülettel megírt munka szakrális tárgy is lehet. Döbbenetet váltott ki bennünk: Úristen! Törődik még valaki velünk odaát, van figyelő szem ott, ahol sokan nem tudják, milyen nyelven beszélnek a székelyek?

Azóta ismerjük Bertha Zoltánt. Azóta figyelünk fölcattanó hangjára, mellyel nemzetünk gyalázása, sorvasztása ellen tiltakozik, azóta olvassuk szépirodalmi szinten, a nemes esszéhez közel álló tanulmányait, azóta gyűjtjük szorgalommal a könyveit.

Könnyű kiszámítani: Ha Bertha Zoltán 1955-ben született, a két kedves könyv (melyet tudóstársával, Görömbei Andrással írt) megjelenésekor 25 éves volt!

Hány olyan szaktudós ül ma bársonyszékben, aki ötven-hatvan éves korára „ért be”, hány magyarországi irodalomtörténészt ismerünk, aki a Kádár-korszak langyos pocsolójában zsíros, jól jövedelmező állásokra vadászott, és a pozíció, a ranglétra volt élete értelme?!

És akkor, a legsötétebb korszakban egy huszonöt éves fiatalember az erdélyi magyarságra figyelt, a Moszkvából irányított homogenizáció és a balkáni, zsigerekből gyűlő román sovinizmus elé tett keresztbe egy szalmaszálát. Igen, akkor még egy szalmaszál mozdítása is bátor cselekedetnek számított, akkor a magyar össz nemzeti érdeket szolgáló gondolat neve fasizmus, revizionizmus, horthyzmus volt.

Most a hatvanéves Bertha Zoltánt ünneplő barátok, szaktársak, tanítványok, olvasók tudják, hogy ez az életút, ez a pálya nem fölfelé ívelt. Magas ponton volt az már indulásakor is, és ebben a magasságban nyílegyenesen haladt előre nemzetünk, nemzeti irodalmunk, kultúránk szolgálatában. S még van egy emberi tulajdonsága, amelyik nem változott: a szerénysége. Akkora alázattal végzi szolgálatát, hogy a vallásalapítókat juttatja eszünkbe.

Ha megpróbálnók kitalálni, megpróbálnók szavakba foglalni Bertha Zoltán ars poeticáját, nem lenne nehéz dolgunk. Egyszerű az, mint a Göncölszekér, melynek rúdja biztos irányt mutat a világtengereken navigáló hajósoknak:

Nem szabad leválasztani a kultúrát, az irodalmat a nemzetestről!

Ott áll a tilalomfa a katedra sarkán, amikor tanít, a pulpituson, amikor előadást tart, a diákszálláson, ahol éjszakáit tölti, a vonatban, ahol olvas, jegyzetel, a könyvtárakban, ahol örök éhesen, a szellem mohóságával töltekezik:

Kultúra nélkül nincs nemzet, s nemzet nélkül vak, süket és üres a kultúra.

Így, ezáltal vált fogalommá egy név: *Bertha Zoltán*. Úgy fényesedett az, mint a hegyi patakok kövei.

Tiszta, sima, sallangmentes az életmű, de rétegeiben az egész bolygó összetételét mintázza.

Kenyeres Zoltán

Kedves Zoli!

Ezt a kaukázusiak mondják, de Terád is érvényes, aki oly sokat írtál az erdélyi irodalomról: Isten éltesen, és addig élj, mint a hegyek.

Ködöböcz Gábor

Bertha Zoltán a debreceni iskola legnemesebb hagyományait és legtávlatosabb vízióit kiteljesítő írástudói minőségében a kortárs magyar irodalom egyik emblematikus személyisége. A pataki örökséget a cívis város szellemiségével ötvözve azért lehet szakmája etalonja, mert a kivételes felkészültségen és tudós erudíción túl a léleklángra figyelő elhívottság- és elhivatottságtudatból is táplálkozni tud. Ekként lehet ő az irodalomtudománynak szakszerűen lélekteljes és lélekteljesen szakszerű művelője.

Márkus Béla

Az immár az öregkorhoz közelítő Ünnepeket kedvel idéz szerzőket, ezért, kedvében járni akarván, kissé nehézkesen, jelöletlen vendégszövegekkel köszöntöm, ekképp: Bertha Zoltán az az emberfajta, akit valami megfoghatatlan hatalom arra kényszerített és kényszerít, hogy akkor is magyarnak vallja magát, ha abból kára származik, de nem ezért-emiatt lett a kortárs magyar irodalomtörténet-írás, az irodalom- és művészettudomány, a kritika, a filológia, a kulturális esszéisztika kimagasló alakja, akinek elméleti megalapozottságú, koncepciózus kultúra- és irodalomfelfogáson nyugvó tanulmányai, műbírálatai, analitikus és átfogó értekezései különleges mélységekben és magasságokban láttatják egész huszadik századi magyar irodalmunk eszmei, esztétikai, poétikai alakulástörténetét – összmagyar, összkulturális és összművészeti látókörű és távlatú tevékenysége bámulatra méltó, ami nemcsak mély bölcséleti tudásának, hanem mélyen (bele)érező emberségének, a felszín alatt megbúvó értékek mélyfúrásokkal történő megszállott keresésének következménye-eredménye is. Azaz: Bertha Zoltán= mély bölcséleti tudás, mély érzésvilág; mély, magyar, barát.

Pomogáts Béla

Bertha Zoltánnal több évtizedes barátság köt össze, ennek nemcsak a személyes rokonszenv, és nem is csupán az irodalomtörténet-írói szakmai közönség az életető ereje, hanem érdeklődésünk és elkötelezettségünk a huszadik századi magyar irodalom egyik különleges korpusza: az erdélyi magyar irodalom iránt. Erdély mindkettőnknek szívügye, és azt is tudjuk, hogy amióta (közel egy évszázada) Erdély mint történelmi országunk egyik szakrális része számunkra elveszett, valami mégis közös maradt: az erdélyi magyar kultúra, mindenekelőtt az erdélyi magyar irodalom. Bertha Zoltán igen sok könyvet adott közre ennek az irodalomnak az értékeiről, alkotó szellemeiről és intézményeiről, magam is sokat tanultam belőlük. Azt kívánom (neki és magamnak), hogy az érdeklődésnek, a felelősségnek és a lelki gazdagodásnak ezt a több évtizedes szellemi és baráti közösségét még sokáig őrizze és védje meg a Gondviselés.

Sebők Melinda

Vannak emberek, akikről csak a legnagyobb megbecsüléssel és szeretettel lehet beszélni: Bertha Zoltán a legnagyobbvalóbb, a legnagyobbalkúbb és a legműveltebb irodalomtörténész, akit ismerhetek. Páskándi Géza életművét méltatva írja, hogy „egyetemes magyarságtudatra, nemzeti eszmélésre, egyetemes műveltségesszemeny követésére tanított bennünket (...) hűségre és tisztességre, tudásra és hitre”. A nemzeti sorsirodalmat árnyaltan és sokrétűen bemutató írásaival ezekre az erkölcsi-szellemi értékekre tanít bennünket Bertha Zoltán is, és mindarra a morális-spirituális többletre, amivel legkedvesebb erdélyi szerzőit jellemzi: művészi értékre, pontos-hiteles léleklátásra, nyelvi tisztaságra, stílári sokszínűségre, gondolati összetettségre, feltétlen szellemi nyitottságra, igényességre.

Szeretettel köszöntelek a kerek évforduló alkalmából, szívből kívánok további szakmai sikereket és nagyon jó egészséget!

Sipos Lajos

Bertha Zoltán a késő modernitás és a posztmodern korszak magyar irodalmának kutatója, oktatója, népszerűsítője. Vizsgálódásait a világirodalom kontextusában, az alakuló irodalomtudományi fogalmak ismeretében végzi. Az egyetemes magyar irodalom folyamatainak és műveinek taglalásában kitüntetett figyelmet fordít a határokon túl élő és dolgozó alkotókra, az ott született szövegekre, az ott formálódó kezdeményezésekre. A „nemzet” számára magában foglalja a magyarságukat bárhol vállaló embereket és csoportokat, a magyar nyelven megszületett műveket, melyek háttérben jelen van, de

legalábbis felsejlik az egyetemes magyar történelem és kultúra hagyomány- és fogalomrendszere. Számára léteznek „nemzeti sorskérdések”, melyek értelmezését és elemzését minden kultúrával foglalkozó számára kikerülhetetlennek tekinti.

Szakolczay Lajos

Az egyetemes magyar irodalom, a kisebbségek literatúráját is ideértve, sokat köszönhet annak a lámpásnak, amelyet belülről Bertha Zoltán *gyémántesze* világít.

Széles Klára

*„Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni” –
Bertha Zolinak,*

nem elég, s nem illik hozzá eléggé 60 rózsaszál, de még a 60×60 rózsabokor sem.

Amikor Bertha Zoltánra gondolok, egy régi kép vetül elém. Vaskos kötetekkel megrakott bőröndöt húz maga után. Kolozsvár egyik kültelkén visz az út. Fölfelé megyünk olyan földúton, ahol még tart a kiépítés. Kátyúk, göröngyök közt járunk. Csomag nélkül is pihentető kaptató. Konferencia résztvevőiként szállásunkra igyekszünk. A diakonisszák biztosítottak nekünk helyet akkor nemrég megnyitott vendégházukban. A kiváló szervezésnek köszönhetően kényelmes, első osztályú szállodának is beillő lakosztályok várnak minket. De a közlekedés még nehézkes. A buszmegállótól kitaposásra váró emelkedők vezetnek egy-egy félig kész kis utcához. Eszembe jut, hogy még nem találkoztam efféle példával: minden kolléga, vagy más barát, ismerős ódzkodott a húzós kocsitól. Mintegy hallgatólagos egyetértéssel úgy vélték, hogy férfiemberhez méltatlan látványt nyújtanak ebben a pozícióban. Ha nagyon szükséges, inkább vállalták a súlyos hátizsákot. Bertha Zoli őszinte, kézlegyintő természetességgel, derűs mosollyal fogadja, hártja el az erre utaló megjegyzéseket, pillantásokat. Minden mozzanatában jelképesnek látom, élem meg ezt a fényképet. Akkor, és azóta is.

Kazalra való rózsza? Türelme rég megtermette, ám az ünneplő virágcsokrok elhervadhatnak. De ez a *„valami nagy-nagy tűz”,* a tizenhét éves József Attila vágyának gyermeki tisztaszívűsége, maradandóan heves. Ezt idézheti meg Bertha Zoltán, személyiségének, vonzaskörének varázsa. Mert ez nem az a tűz, melyet a szerelmesek megraknak, mégis kialuszik. Ez a tűz arra való, *„Hogy melegegdnének az emberek”.* Kiváltképp az egy, azonos magyar anyanyelvet valló, író, olvasó, beszélő, gondolkodó emberek. Egyike csak azoknak, akik úttörői voltak az anyaország és az elszakított területek kulturális hídépítőinek, a „subásoknak”? Igen. De ezen a körön belül is rendelkezik valamivel, ami

megkülönböztetetté teszi. Mintegy megtestesíti a született szerénységgel ötvözött serénységet, a gyöngeségben, gyengédségben rejlő szívós erőt. Ezt a ráadást nevezhetnénk egyedi módon szívmengetőnek, megint csak a költő tűz-képéhez hasonlatosnak. Mintegy megeleveníti a József Attila-vers kádeneciáit. Olyan nagy-nagy tüzet kéne raknunk, amelynél „... kezén fogná mindenki földijét”, s amelynél „...fölszédnének az emberek!”.

Szepes Erika

Mindig nagyon rokonszenvesnek tartom, ha egy tudós, jelen esetben egy irodalomtörténész, már alkotó éveinek elején elhivatottságot érez meghatározott témák, alkotók életművének feltárása iránt. Bertha Zoltán elkötelezetten figyelt mindig a romániai magyar irodalomra, ezért olyan hiteles egész életműve: kiemelten kedvelt szerzői Bálint Tibor, Sütő András, Kányádi Sándor, és az utóbbi években Lászlóffy Csaba, akit feledhetetlenül szépen méltatott születésnapj ünnepségén. Mintha Tamási Áron általa is idézett gyönyörű és igaz mondása lenne mindennapi imája: „Természetesen vallom és hirdetem s mindig hirdetni fogom, hogy az országhatárok felett van egy szellemi és egy erkölcsi közösség, amely a világon szétszórtan élő magyarokat egybekapcsolja és egy lelki impériumban egyesíti.”

Szettele Katinka

rituálé

repedezett föld
föle hajolva azték
harcos szólongatja
felhőkbe költözött
istenét
vöröskő homokot
morzsol kezében
lába alatt izzad
a talaj

szemcséken és
üledékeken át
csontokig szivárog
a veríték